

§5. Khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị của hàm số

A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

I – SƠ ĐỒ KHẢO SÁT HÀM SỐ $y = f(x)$

1. **Tìm tập xác định** của hàm số.

2. **Sự biến thiên**

a) Chiều biến thiên

- Tính y' .
- Tìm các nghiệm của phương trình $y' = 0$ và các điểm tại đó y' không xác định.
- Xét dấu y' và suy ra chiều biến thiên của hàm số.

b) Tìm cực trị.

c) Tìm các giới hạn vô cực ; các giới hạn tại $+\infty$, $-\infty$ và tại các điểm mà hàm số không xác định. Tìm các tiệm cận đứng và ngang (nếu có).

d) Lập bảng biến thiên.

3. **Đồ thị**

Dựa vào bảng biến thiên và các yếu tố xác định ở trên để vẽ đồ thị.

Chú ý

1) Nếu hàm số là tuần hoàn với chu kì T thì chỉ cần vẽ đồ thị trên một chu kì rồi tịnh tiến đồ thị song song với Ox .

2) Để vẽ đồ thị thêm chính xác, ta cần :

- Tính thêm tọa độ một số điểm, đặc biệt nên tính tọa độ các giao điểm của đồ thị với các trục tọa độ.
- Lưu ý tính chất đối xứng (qua trục, qua tâm, ...) của đồ thị.

II – KHẢO SÁT MỘT SỐ HÀM SỐ ĐA THỨC VÀ PHÂN THỨC

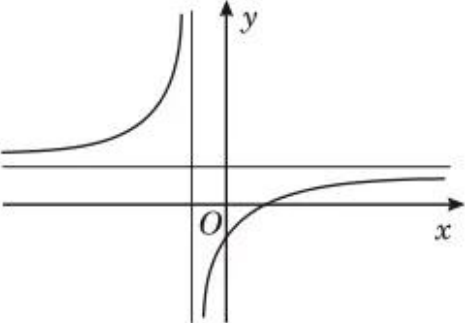
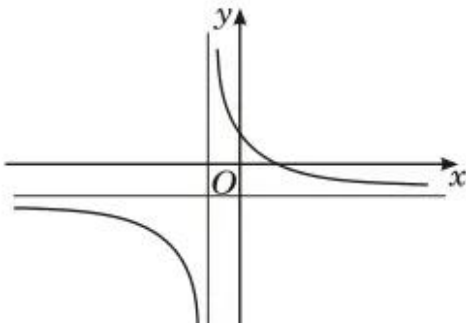
Dạng của đồ thị hàm số bậc ba $y = ax^3 + bx^2 + cx + d$ ($a \neq 0$)

	$a > 0$	$a < 0$
Phương trình $y' = 0$ có hai nghiệm phân biệt		
Phương trình $y' = 0$ có nghiệm kép		
Phương trình $y' = 0$ vô nghiệm		

Dạng của đồ thị hàm số $y = ax^4 + bx^2 + c$ ($a \neq 0$)

	$a > 0$	$a < 0$
Phương trình $y' = 0$ có ba nghiệm phân biệt		
Phương trình $y' = 0$ có một nghiệm		

Dạng của đồ thị hàm số $y = \frac{ax + b}{cx + d}$ ($c \neq 0, ad - bc \neq 0$)

$D = ad - bc > 0$	$D = ad - bc < 0$
	

III – SỰ TƯƠNG GIAO CỦA CÁC ĐỒ THỊ

1. Biện luận số nghiệm của phương trình bằng đồ thị

Giả sử (C_1) là đồ thị của hàm số $y = f(x)$ và (C_2) là đồ thị của hàm số $y = g(x)$. Số nghiệm của phương trình $f(x) = g(x)$ bằng số giao điểm của (C_1) và (C_2) .

2. Viết phương trình tiếp tuyến

Giả sử hàm số $y = f(x)$ có đồ thị là (C) và $M_0(x_0; f(x_0)) \in (C)$; $f(x)$ có đạo hàm tại $x = x_0$.

Phương trình tiếp tuyến của (C) tại M_0 là

$$y - y_0 = f'(x_0)(x - x_0).$$

B. VÍ DỤ

• Ví dụ 1

a) Viết phương trình parabol dạng $y = ax^2 + bx + c$ đi qua các điểm cực đại, cực tiểu của đồ thị (C) của hàm số $y = x^3 - 3x^2 + 4$ và tiếp xúc với đường thẳng $y = -2x + 2$. (d)

b) Viết phương trình tiếp tuyến của (C) song song với đường thẳng

$$y = -\frac{5}{3}x - 1. \quad (d')$$

Giải

a) $y = x^3 - 3x^2 + 4$;

$$y' = 3x^2 - 6x = 3x(x - 2); y' = 0 \Leftrightarrow \begin{cases} x = 0 \\ x = 2. \end{cases}$$

Các điểm cực trị của (C) là $M_1(0; 4)$ và $M_2(2; 0)$.

Parabol (P) đi qua M_1 và M_2 có dạng

$$y = ax^2 - 2(1 + a)x + 4 \quad (a \neq 0).$$

Điều kiện để parabol (P) tiếp xúc với (d) là hệ phương trình sau có nghiệm

$$\begin{cases} ax^2 - 2(1 + a)x + 4 = -2x + 2 \\ 2ax - 2(1 + a) = -2 \end{cases} \quad (a \neq 0).$$

Giải hệ trên, ta được $a = 2, x = 1$.

Parabol (P) phải tìm có phương trình là $y = 2x^2 - 6x + 4$.

b) Phương trình tiếp tuyến của (C) song song với (d') là $y = -\frac{5}{3}(x - x_0) + y_0$.

Giải phương trình $3x^2 - 6x = -\frac{5}{3}$, ta được $x = \frac{5}{3}$ và $x = \frac{1}{3}$. Từ đó hai phương

trình tiếp tuyến phải tìm là $y = -\frac{5}{3}\left(x - \frac{5}{3}\right) + \frac{8}{27}$ và $y = -\frac{5}{3}\left(x - \frac{1}{3}\right) + \frac{100}{27}$.

• **Ví dụ 2**

Biện luận theo m số nghiệm của phương trình

$$\frac{2x^2 - 2x - 3}{x - 3} = x + m.$$

Giải

Ta có

$$\frac{2x^2 - 2x - 3}{x - 3} = x + m \Leftrightarrow x^2 + (1 - m)x - 3(1 - m) = 0 \quad (x \neq 3). \quad (*)$$

Ta có $9 + 3(1 - m) - 3(1 - m) \neq 0$ nên $x \neq 3$,

$$\Delta = (1 - m)^2 + 12(1 - m) = (m - 1)(m - 13).$$

Từ đó ta có

$m > 13$ hoặc $m < 1 \Rightarrow \Delta > 0$ nên phương trình đã cho có hai nghiệm.

$m = 1$ hoặc $m = 13 \Rightarrow \Delta = 0$ nên phương trình đã cho có một nghiệm.

$1 < m < 13 \Rightarrow \Delta < 0$ nên phương trình đã cho vô nghiệm.

C. BÀI TẬP

1.24. Khảo sát và vẽ đồ thị các hàm số :

a) $y = x^2 - 4x + 3$;

b) $y = 2 - 3x - x^2$;

c) $y = 2x^3 - 3x^2 - 2$;

d) $y = x^3 - x^2 + x$;

e) $y = \frac{x^4}{2} - x^2 + 1$.

1.25. Khảo sát và vẽ đồ thị các hàm số :

a) $y = \frac{x - 2}{x + 1}$;

b) $y = \frac{2x - 1}{3x + 2}$;

c) $y = \frac{2 - x}{2x - 1}$.

1.26. a) Khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị (C) của hàm số

$$y = -x^3 + 3x + 1.$$

b) Chỉ ra phép biến hình biến (C) thành đồ thị (C') của hàm số

$$y = (x + 1)^3 - 3x - 4.$$

c) Dựa vào đồ thị (C') , biện luận theo m số nghiệm của phương trình

$$(x + 1)^3 = 3x + m.$$

d) Viết phương trình tiếp tuyến (d) của đồ thị (C') , biết tiếp tuyến đó vuông góc với đường thẳng $y = -\frac{x}{9} + 1$.

1.27. Cho hàm số

$$y = \frac{4 - x}{2x + 3m}.$$

a) Xét tính đơn điệu của hàm số.

b) Chứng minh rằng với mọi m , tiệm cận ngang của đồ thị (C_m) của hàm số đã cho luôn đi qua điểm $B\left(-\frac{7}{4}; -\frac{1}{2}\right)$.

c) Biện luận theo m số giao điểm của (C_m) và đường phân giác của góc phần tư thứ nhất.

d) Vẽ đồ thị của hàm số

$$y = \left| \frac{4 - x}{2x + 3} \right|.$$

1.28. Biện luận theo k số nghiệm của phương trình :

$$\text{a) } (x - 1)^2 = 2|x - k|;$$

$$\text{b) } (x + 1)^2(2 - x) = k.$$

1.29. Cho hàm số

$$y = x^3 - (m + 4)x^2 - 4x + m. \quad (1)$$

a) Tìm các điểm mà đồ thị của hàm số (1) đi qua với mọi giá trị của m .

b) Chứng minh rằng với mọi giá trị của m , đồ thị của hàm số (1) luôn luôn có cực trị.

c) Khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị (C) của (1) khi $m = 0$.

d) Xác định k để (C) cắt đường thẳng $y = kx$ tại ba điểm phân biệt.

1.30. Cho hàm số

$$y = \frac{x^4}{4} - 2x^2 - \frac{9}{4}.$$

- a) Khảo sát sự biến thiên và vẽ đồ thị (C) của hàm số đã cho.
- b) Viết phương trình tiếp tuyến của (C) tại các giao điểm của nó với trục Ox .
- c) Biện luận theo k số giao điểm của (C) với đồ thị (P) của hàm số

$$y = k - 2x^2.$$

1.31. Cho hàm số

$$y = x^4 + mx^2 - m - 5.$$

- a) Xác định m để đồ thị (C_m) của hàm số đã cho có ba điểm cực trị.
- b) Viết phương trình tiếp tuyến của (C_{-2}) (ứng với $m = -2$) song song với đường thẳng $y = 24x - 1$.